

УДК 398:27–245

МОТИВИ “ДОПОМОГА СЕЛЯНИНА” ТА “ЧУДО З ПШЕНИЦЕЮ” В АПОКРИФІЧНОМУ СЮЖЕТІ ПРО ВТЕЧУ СВЯТОЇ РОДИНИ ДО ЄГИПТУ

Ірина КМЕТЬ

*Університет імені Марії Кюрі-Склодовської,
Інститут Польської філології, Заклад текстології та граматики сучасної польської мови,
вул. Марії Кюрі-Склодовської, 4а, Люблін, Республіка Польща,
Європейський Колегіум Польських і Українських Університетів,
вул. Марії Кюрі-Склодовської, 5, Люблін, Республіка Польща,
тел. (+48) 81 537 57 86; тел./факс: (+48) 81 537 50 17*

Сюжет про втечу Святої Родини до Єгипту належить до найменш висвітлених на сторінках Святого Письма. Не завжди в апокрифах можемо віднайти мотиви, популярні у фольклорі. Йдеться про аналізований сюжет “чудо з пшеницею”, що відобразився як у легендах, так і в колядках і є особливо популярний в Україні, Польщі, Білорусії. У народному контексті християнські образи набувають іншої конотації, іншого смислового поля, іншої культурної та символічної мови. Ілюстрацією цього є велика кількість чудесних нереальних фантастичних особливостей подорожі до Єгипту, що з’являються в колядках.

Ключові слова: апокриф, колядка, легенда, тема, мотив.

Метою наукового дослідження є текстологічний аналіз апокрифічного сюжету “Втеча святої родини до Єгипту: допомога селянина та чудо з пшеницею”, відображеного у фольклорі (у колядках, легендах) [5, 65–55; 3, 316–318; 32, 268–273].

Відсутній у Євангелії й у відомих апокрифах сюжет виявився надзвичайно популярним у творах усної народної творчості на теренах України та Польщі. Лише у Польщі, за твердженням відомого етнолінгвіста Єжи Бартмінського, від часів Оскара Кольберга (з 1835 до 1986 року) записано 24 варіанти коляд про чудесний ріст пшениці [29, 162]. Публікація джерел російської фольклористики Ольги Белової засвідчує поширення цього сюжету й у Білорусії (зокрема у Гомельській області, Полісся) [3, 316–317].

Втеча Святої Родини до Єгипту лише епізодично представлена в Євангелії від Матвія (2; 2, 16): Ірод наказав вбити усіх дітей віком до 2 років, сподіваючись, що серед них буде і новонароджений Ісус. Ангел у сні з’явився Йосифові і попередив його про небезпеку, а також вказав, як урятуватися – втекти до Єгипту.

Апокрифи літературні, а також колядки виповнюють “недомовлене” у Євангелії, подаючи величезну кількість деталей самої мандрівки до Єгипту – цікавих зустрічей, неймовірних чуд. В апокрифічному “Євангелії Псевдо-Матвія” з VII століття відтворено 3 сюжетні лінії “втечі”: послух звірів малому Ісусові; опис чуда з пальмою, що схилилася на прохання Божого Дитяти в час подорожі; покора Ісусу Христові

египетського вельможі Афродизія. Схожі тематичні складові містить апокрифічне “Євангеліє Дитинства Вірменське” (XII–XIII століть) [17, 312–316; 488–496], апокрифи з українських рукописів XVI–XVII століть, які видав І. Франко [1, 154–159], а також польський апокриф XV століття “Роздум Перемишльський” [30, 70–76]. В українських і польських народних етіологічних легендах, в апокрифічних колядках з’являється низка інших, не присутніх в перелічених джерелах сюжетів, мотивів, що увиразнюють саму мандрівку, зокрема аналізований мотив (наприклад, про зузулю, яка почала кувати і таким чином намагалась вказати жидам місце знаходження Святої Родини; про ліщину, що своїм віттям накрила Матір з Дитям або про селянина та чудо з пшеницею).

Народне розуміння і тлумачення Різдва Божого Сина якнайвиразніше можна простежити у народних апокрифічних колядках, які допомагають в межах світоглядної системи так званого “малого реалізму” наблизити євангельський переказ до розуміння простої людини [19, 322]. Центральною постаттю в цих колядках є Пречиста Діва Марія – Матір Ісуса Христа, а окрім того – опікунка і заступниця усіх людей перед Всевишнім. Зв’язок між колядками і апокрифами можна простежити на рівні творення образів, на рівні мотивів, а також на рівні ідейного спрямування описаних подій і постатей. Підтвердженням цього є відображений у колядках сюжет про втечу Святої Родини до Єгипту.

Коли Богородиця з Ісусом втікала від жидів – воїнів Ірода, через поле, то зустріла селянина, який сів пшеницю – так розповідає народна легенда. Марія привіталася і промовила до селянина – “Сьогодні пшеницю сієш, а завтра будеш жати” (“Dziś pszeniczkę siejesz, jutro ją żąć będziesz”). Наступного дня жиди запитали в селянина – чи не бачив він Матері з Дитям, той відповів, сказавши цілковиту правду – “Бачив тоді, коли сів пшеницю” [5, 65–66; 21, 32–34; 26, 160–161]. Так вороги Христа залишилися ні з чим, а Свята Родина без перешкод змогла продовжити свій шлях до Єгипту.

Чудо з пшеницею, зауважує польська дослідниця Магдалена Зовчак, сягає своїми витокami невідомого нам сьогодні апокрифу, званого в цілій середньовічній Європі [32, 269]. Гіпотезу про можливе західноєвропейське походження цієї історії підтверджує італійський рукопис XIV століття, а також збережений у Гданську іконографічний триптих (1500), на якому якраз зображене вищеописане чудо. В Україні теж відомі ікони, на яких відобразилася ця подія, наприклад, ікона Івана Рутковича “Втеча до Єгипту” з монастирської церкви Різдва Христового в Жовкві (1697–1699). Центральними посталями на ній є ангел, що веде Богородицю з Ісусом до Єрусалиму, позаду – військо Ірода, а також селяни, які жнуть дозріле колосся [14, № 66].

Мотив чудодійного росту пшениці під час втечі можна вважати міжжанровим, оскільки натрапляємо на нього в легендах, а також у колядках. Олена Пчілка, українська фольклористка кінця XIX століття звертала увагу на подібність цього мотиву з “Казкою про Царівну” [13, 156]. Історик і фольклорист Михайло Грушевський писав про його схожість із казковим мотивом про допомогу змієвої дочки царевичу під час втечі з неволі [6, 148]. Головними посталями в мотиві не завжди є члени Святої Родини. Це підтверджує легенда про Саломею з Завихвосту (Польща), яка саме так врятувалася від ворогів [25, 286–287]. Варто зазначити, що незмінною героїнею всіх цих подій є жінка.

Як уже згадувалося, у фольклорі з теренів цілої Польщі від часів О. Кольберга (упродовж 1835–1986 років) записано 24 варіанти колядок про чудесний ріст пшениці [29, 162]. На польсько-українському пограниччі цілком самостійно функціонують

двомовні версії цієї коляди – так звані паратексти, які з'явилися внаслідок калькування текстів [18, 21–27].

В українських колядках можна виокремити три сюжетні лінії про втечу Святої Родина до Єгипту. Одна з найбільш розгалужених розповідає про те, як Богородиця ховає свого Сина від ворогів – на небі [10, 25, 26], поміж зорями, на Місяці [7, 77, 78; 10, 550], а для жидів вигадує інші місця його ймовірного перебування – ліс, луги, поле, море, пшениця, камінь, гора, і навіть “місто Київ” [7, 72, 79, 92; 10, 25, 26, 112; 28, 232]. У кожній з десяти проаналізованих пісень згадується від трьох до п'яти різних місць переховування Христа. Найчастішою є згадка про поле або пшеницю (що вказує на важливе значення збіжжя, злаків у народних уявленнях). У шести колядках згадується трава, густий ліс, у п'яти – море.

У колядках цього типу зацентровано на кмітливості Богородиці, адже вона як і героїня народних пісень чи казок, щоб врятувати свою дитину, загадує неможливі для виконання звичайним людям завдання:

Ой підіть же ви в темний лісочок,
Там порухуєте дрібний листочок.
Як ви листочок порухуєте,
А тогди Христа з собов возьмете [7, 55].

Підіть ви собі на високу гору
Та порухуйте шовкову траву,
Як тоту траву порухуєте,
Тогди і в мене синка возьмете [7, 54].

Тогди ви мого синка возьмете,
Як ви на горі шовкову траву зрахуєте.
У лісі листок, у морі пісок [10, 41].

Описана група українських колядок часто пов'язується з іншою, в якій вороги за намовою зрадника (Юди або Місяця) ув'язнюють Христа і засуджують його на смерть (це друга сюжетна лінія). Ці колядки переважно закінчуються описом Христових мук [7, 77–78; 10, 550].

М. Грушевський підкреслював, що сюжет втечі до Єгипту в колядках має подвійну розв'язку: або жиди ловлять Христа і з'являється тема Христових мук, або Христові вдається втекти від ворогів [6, 152]. Важливим композиційним принципом, притаманним колядкам про Матір, яка рятує свого Сина, є контамінація: мотив народження Христа пов'язується з Його смертю, особу Ірода замінює Юда. У таких колядках бачимо усі відомі події з життя Христа: епізоди втечі, переховування від Ірода, арешт Христа жидами, Хрещення [7, 29–31], страта [7, 77, 78; 10, 112, 550], Голгофа мук і терпіння, а іноді і Воскресіння [7, 94]. Тому виокремити колядки лише з сюжетом втечі Святої Родина до Єгипту є надзвичайно складним завданням. Центральним образом в згаданому мотиві є Богородиця. Від неї залежить доля Сина. Тому вона і приймає мудрі і важливі рішення.

У колядках про втечу до Єгипту трапляються ще й інші апокрифічні мотиви – наприклад *про поклоніння дерев під час відпочинку Матері Божої* [10, 9]. Існує народне повір'я про те, що осика є проклятим деревом, адже на ній повісився Юда. Через те на цьому дереві навіть в погожу, безвітряну пору трясеться листя [8, 84].

Пояснення цього образу знаходимо зокрема в українських і польських колядках: осика і терновий кущ не хотіли схилитися перед Богородицею, через що і були прокляті [10, 9]. Ще одна українська колядка розповідає про розквіт на шляху до Єгипту лілій – символу чистоти Божої Матері [7, 30].

Чудо з пшеницею – третя група колядок про втечу Святої Родини до Єгипту. Описане воно в 6 українських колядках з-поміж інших 18, присвячених цій події. Записані вони переважно на теренах Західної України в кінці XIX–XX століття – наприклад, “Пречиста Діва, Мати Христова”, “По цілім світі стала сі новина”, “На цілім світі стала сі новина” [7, 29–31, 33, 34], “Ей долов ми, долов” [10, 9–10], “Стала нам ся йа в світі новина” [9, 47], “Панна Марйа мандрувала” [13, 153].

Аналізований сюжет в українських та польських колядках має такі спільні **мотиви**:

- А.** Пречиста Діва родить Христа.
- Б.** Ірод знищує дітей.
- В.** Втеча до Єгипту.
- Г.** Пречиста Діва зустрічає селянина.
- Д.** Жиди допитують селянина.
- Е.** Врятування Марії з Дітям.

У кінці польських колядок часто з’являється ще один мотив **Є** – *Богородиця видобуває вогонь зі снігу і запалює свічки* на цілий світ – свідчення надприродної сили Матері Божої [29, 33]:

W ciemnym laseńku nocowała,
Z kamienia ognia wykrzesala,
I z lodu drew narabala.
I pana Jezusa ogrzewala,
W biale pieluszki powijala [27, 96–97; 29, 159, 160–162].

Stał im się ogień lodowy
A płomień wiatrowy [27, 60–63].

Цей мотив наявний і в поодиноких українських текстах [9, 47], іноді є структурним компонентом іншого сюжету:

Христова Мати Христа купала,
Христа купала в ризи вбирала,
Леду до леду ватру кресала!
Над тою ватрою Христа вгрівала [16, 50].

Мотив А – постійний у колядках. Розповідає про турботу Матері Божої, яка народжує Сина, сповиває його в пелени. У варіанті зі збірки В. Гнатюка Пречиста Діва родить Сина на саме Різдво – народне тлумачення сакральності свята:

Мати Христова, Богородиця,
На святе Різдво Христа вродила [7, 29–31].

Мотив Б. Ворогом Божого Сина в колядках є Ірод, а також жиди. В українських колядках цей мотив переходить в інший – пасійний – розповідь про розп’яття Христа.

Мотив В. Розповідає про врятування Матері з Сином – їх втечу до Єгипту. В одному з текстів деталізовано приготування Святої Родини до далекої дороги:

Пречистая Діва Христова
Сідає собі на коня,
Бере дитятко там на коліна,
Тікає з ним аж до Єгипту [7, 30].

Мотив Г – зустріч з селянином, який допоміг Богородиці врятуватися. У цей час він засівав поле. Важливим композиційним принципом, що творить і увиразнює цей мотив, є діалог між сівачем і Богородицею. Матір Христа благословила працю селянина:

Помагай, Боже, ти в полі орати
І пшениченьку твоєю засівати [7, 34].

А ще пообіцяла, що вранці на цьому полі заколоситься пшениця. Коли наступного дня до селянина прийшли жиди і запитали в нього про втікачів, чоловік відповів:

“Ой ішла вона, буйний вітер віяв,
Я тоді собі ту пшеничку сів” [7, 33, 34].

У багатьох польських колядках Богородиця просить селянина не говорити правди жидам, на думку професора Є. Бартмінського, заохочуючи так чоловіка до неправди, але заради добра:

[...] Nie powiadaj, chłopku, że ja tędy szła,
że Pana Jezusa na rękę niosła,
tylko powiedz, chłopku miły,
żeś nie widział tu Maryji... [19, 327]

Подібне прохання Матері Божої знаходимо в українській колядці:

[...] Не повідай же ти, же я тепер ішла,
Повідай же ти, же я тади ішла,
Коли ти орав, пшеничейку сів [10, 9–10].

В обох варіантах селянин покійно відповідає ворогам, що бачив Марію, коли сів пшеницю – отож, говорить правду. Але ця відповідь селянина в українських і польських колядках наповнена іншим сенсом щодо прохання Матері. У польському варіанті селянин не чинить те, про що його попросила Матір Божа, в українських текстах натомість відповідь виражає коректне, чемне ставлення женця і щодо Діви Марії, і щодо жидів. Таке формулювання прохання Богородиці свідчить про онароднення цього образу. Щоб врятувати Сина Божого, вона просить селянина сказати неправду. Так селянин допоміг врятуватися Богородиці з Дитям. Чудовий урожай, що отримав селянин як винагороду, є виявом доброти, справедливості, вдячності Матері. Аналогічний мотив є і в польських колядках [27, 96–97; 28, 87, 214, 273–274; 22, 10; 22, 117; 24, 61, 62]. Варто зазначити, що лише в поодиноких українських текстах передано прохання Богородиці “не казати правду”.

Чудесний ріст пшениці є вираженням надприродної сили героїв – Богородиці та Ісуса Христа. В аналізованому сюжеті про це свідчать слова колядки: “Чудо сі стало від Божого Сина” [7, 33, 34]. В українській колядці Богородиця, звертаючись до селянина, тримає на руках не Христа, а сокола [10, 9; 12, 112]. У християнстві цей образ має подвійне значення: дикий сокіл означає недобрі вчинки, злі помисли, а приручений птах був символом справедливості, навернення язичників до християнства [2,

208]. Саме таким освоєним птахом на руках Богородиці у колядках була символічна постать Христа. Важливим є те, що чудо на шляху до Єгипту стається тоді, коли на руках Матері Божої є Ісус. Існує народне вірування, що пшениця росте добре там, де походив Бог. Люди вірили, що в кожній зернині можна впізнати лик Христа або Богородиці [32, 269–271]. “Легенди Віленські” (Литва) розповідають про перетворення Христа в руках Матері Божої на зерно. Сталося це з волі Богородиці під час втечі до Єгипту на підтвердження Її слів – (“несу зерно”), які Вона промовила до жидів [32, 271]. У легендах, колядках увиразнюється християнський сенс містерії Різдва Божого Сина. Адже згадане збіжжя чи зерно та його перетворення можна трактувати як символічне вираження образу Святих Дарів – тіла і крові Божого Сина [32, 271].

Апокриф про чудо з пшеницею, підкреслює М. Зовчак, відображає віру в те, що саме Богородиця є покровителькою урожаю. Саме від неї залежить ріст пшениці. Існують колядки, в яких Богородиця приносить Богові, який оре поле, їжу, подає насіння, часом і сама допомагає сіяти [7, 122, 124, 125, 127; 10, 8, 16, 17, 39; 11, 16, 17; 27, 29; 28, 126–127; 24, 129]. На змалювання таких польових робіт, які виконують святі, Христос, Богородиця, вплинула магічно-сакральна віра в те, що добробут родини залежить від вищих сил [4, 18–20], а також усвідомлення важливості праці самого рільника [29, 233, 236].

У своєму дослідженні народного культу та його суспільного підґрунтя в Ірландії на прикладі св. Патрика Стефан Чарновський підкреслював, що героєм є людина, яка “відповідно до своїх заслуг в житті або після смерті своєю силою, могутністю приносить користь суспільству, з якого сама походить, є носієм його цінностей. Чудесність є однією з найважливіших рис апокрифічної творчості, а також вираженням надприродних вчинків героїв [20, 30]. Автор наголошує, що святі становлять спеціальну категорію героїв, підпорядковану моральному та релігійному ідеалові. Цих же проблем стосується і монографія Магдалени Зовчак. Дослідниця наголошує, що герої-святі відрізняються від звичайних людей-героїв тим, що є слугами божими. Від імені Господа вони здійснюють свої подвиги, часто воюють з демонами. “Герой, що існує на границі різних світів, може своєю міць скеровувати проти кожного” [31, 17]. Матір Божа в народній культурі виконує різні ролі. З одного боку, вона огортає опікою, турботою самого героя твору, охоронця святості (в аналізованих колядках таким героєм є Христос), а з іншого – вона є посередницею між Богом і людьми, постаттю, що співчуває кожній людині. Вона також, згідно з народними віруваннями, перетинає межу світу і йде до пекла, аби врятувати грішників. Усі ці риси, якими наділила Матір Божу народна уява, дає підстави М. Зовчак вважати Богородицю “культурним героєм” [31, 74]. Саме такими функціями наділена Матір Христа і в колядках та легендах про чудо з пшеницею.

У кожному зі згаданих мотивів сюжету Богородиця – один з центральних образів. Вона готова на все, аби врятувати свого сина. Вчинки Матері Христа (розмова з селянином, прохання допомоги, зрештою, і саме чудо) виходить далеко за межі євангельських описів. Богородиця наділена як цілком людськими рисами – вона розмовляє з селянином, відсилає жидів до вигаданих місць можливої присутності Христа, так і надлюдськими – вона ховає Христа на небі, віддає його Місяцеві, вона сприяє чудесному ростові пшениці.

Сюжет про втечу Святої Родини до Єгипту належить до найменш висвітлених на сторінках Святого Письма. Не завжди в апокрифах – у цій своєрідній “текстовій” основі народного християнства, текстах, що перебувають поміж творами каноніч-

ними і творами фольклору, можемо віднайти мотиви, популярні у фольклорі. Йдеться про аналізований сюжет “Чудо з пшеницею”, що відобразився як у легендах, так і в колядках і є особливо популярний на українсько-польському пограниччі. У народному контексті християнські образи набувають іншої конотації, “іншого смислового поля, іншої культурної та символічної мови” [15, 123]. Ілюстрацією цього є велика кількість чудесних нереальних фантастичних особливостей подорожі до Єгипту, що з’являються в колядках. Усна традиція – гнучка і відкрита система, що не лише запозичила “чужі” елементи християнської культури, але наповнила їх новим звучанням, відповідно до свого дискурсу, створила сприятливі умови для їх існування.

1. Апокрифи і легенди з українських рукописів / Зібрав І. Франко. – Т. II: Апокрифи Новозавітні. Репринтне видання 1899 р. – Львів, 2006.
2. *Апостолос-Каппадона Д.* Словарь христианского искусства. – Челябинск, 2000.
3. *Белова О.* “Народная Библия”: Восточнославянские этиологические легенды. – М., 2004.
4. *Виноградова Л.* Заклинательные формулы в календарной поэзии славян и их обрядовые истоки // Славянский и балканский фольклор. Генезис. Архаика. Традиции / Под ред. И. Шептунова. – М., 1978.
5. Галицько-руські народні легенди / Зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. XII.
6. *Грушевський М.* Історія української літератури. – К., 1994. – Т. IV. – Кн. 2.
7. Колядки і щедрівки / Зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. 35.
8. *Костомаров М.* Об историческом значении русской народной поэзии // Слов’янська міфологія. – К., 1994.
9. Народна пісенність підльвівської Звенигородщини. Збірник / Запис і упорядкування О. Харчишин. – Львів, 2005.
10. Народныя песни Галицкой и Угорской Руси Я.Ф. Головацкого. – М., 1878. – Ч. II.
11. Народныя песни Галицкой и Угорской Руси Я. Ф. Головацкого. – М., 1878. – Ч. IV.
12. *Потебня А.* Объяснения малорусских и сродных народных песен. – Варшава, 1887. – Т. II.
13. *Пчілка Олена.* Українські колядки // Киевская Старина. – 1903. – Т. LXXXI (апрель).
14. Світ очима народних митців. Українське народне малярство XIII–XX ст. / Упор. В. Свенціцька, В. Откович. – К., 1991.
15. *Толстая С.* Христианство и народная культура. Механизмы взаимодействия // Славянский мир между Римом и Константинополем: Христианство в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в эпоху раннего средневековья. – М., 2000.
16. *Шухевич В.* Гуцульщина // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1904. – Т. VII.
17. Apokryfy Nowego Testamentu / Pod red. ks. Marka. Starowiejskiego. – Lublin, 2003. – Tom I: Ewangelia apokryficzne..
18. *Bartmiński J.* Ludowe parateksty w kulturze pogranicza polko-ukraińskiego // Spotkania polsko-ukraińskie. Język – Kultura – Literatura. – Chełm, 2006.

19. *Bartmiński J.* Ludowe koledy apokryficzne // Z kołędą przez wieki. Koledy w Polsce i w krajach słowiańskich. – Tarnów, 1996.
20. *Czarnowski S.* Kult bohaterów i jego społeczne podłoże. Święty Patryk bohater narodowy Irlandii. – Warszawa, 1956.
21. *Gawalewicz M.* Królowa Niebios. Legendy o Matce Boskiej. – Warszawa, 1985.
22. *Kolberg O.* Dzieła Wszystkie: Chełmskie. – Wrocław-Poznań, 1964. – T. 33, cz. 1.
23. *Kolberg O.* Dzieła Wszystkie: Kaliskie i Sieradzkie. – Wrocław-Poznań, 1967. – T. 46.
24. *Kolberg O.* Dzieła Wszystkie: Ruś Czerwona. – Kraków, 1985. – T. 56, cz. 1.
25. *Kolberg O.* Dzieła Wszystkie: Radomskie. – Wrocław-Poznań, 1963. – T. 20, cz. 1.
26. *Kolberg O.* Dzieła Wszystkie: Poznańskie. – Wrocław-Poznań, 1962. – T. 14, cz. 6.
27. Koledy polskie / Wybór i oprac. J. Bartmiński, R. Sulima. – Warszawa, 1991.
28. *Kotula F.* Hej leluja, czyli o wygasających starodawnych pieśniach kołędniczych w Rzeszowskim. – Warszawa, 1970.
29. Polskie koledy ludowe. Antologia / Zebrał, wstępem opatrzył J. Bartmiński. – Kraków, 2002.
30. Rozmyślanie o Żywocie Pana Jezusa z rękopisu greckokatolickiej kapituły Przemyskiej / Wydał Aleksander Bruckner. – Kraków, 1907.
31. *Zowczak M.* Bohater wsi – mit i stereotyp. – Wrocław, 1991.
32. *Zowczak M.* Biblia ludowa. Interpretacje wątków biblijnych w kulturze ludowej. – Wrocław, 2000.

**THE MOTIVES “PEASANT’S HELP” AND “THE MIRACLE
WITH WHEAT” IN THE APOCRYPHIC PLOT ABOUT HOLY FAMILY
ESCAPE TO EGYPT**

Iryna KMET’

*Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
4a, ul. M. Curie-Skłodowskiej, Lublin, Poland,
Europejskie Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów,
5, ul. Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Poland,
tel. (+48) 81 537 57 86; tel./faks (+48) 81 537 50 17*

The purpose of this research is textual analysis of apocrypha topic “The Escape of Holy Family to Egypt: the Help of Peasant and Miracle of Corn” which was depicted in folklore (in carols and legends)

The topic of the escape of Holy family to Egypt was not illustrated enough in Holy Scripture. In apocrypha we sometimes can not find topics which are popular in folklore. For instance “the miracle of corn” which was depicted in legends and carols is very popular in Ukraine, Poland and Belarus. In national context Christian characters form different connotation, they bear different cultural symbols and features. As an example one can see a great many miraculous and unreal adventures of the trip to Egypt which can be found in Christmas carols

Key-words: apocryph, Christmas carol-song, legend, motives, plot.

В додатку подано найпоширеніші варіанти української та польської колядки про втечу святої Родини до Єгипту та чудо з пшеницею.

ДОДАТКИ

1

По цілім світі стала сі новина,
 Пречиста Діва породила сина.
 Як породила, в пелени повила,
 Зеленим сіном йому постелила.
 Як сі жидове я в тім довідали,
 За Матков Божов у полі гнали.
 Як Матка Божа в тім сі довідала,
 Аж до Єгипту з Христом утікала.
 Утікала вна через чисте поле,
 А там господар на пшеницю оре.
 Помагай Боже, на пшеницю врати,
 Нині посієш, завтра будеш жати.
 Як сі жидове я в тім довідали,
 За Матков Божов у погоні гнали.
 Ой гнали, гнали, траву виривали,
 А там на полі пшеничину жали.
 Помагай Боже, пшеничину жати!
 Ци не йшла сюда Божая?
 Ой ішла, ішла, буйний вітер віяв,
 Як я оцею пшениченьку сіяв.
 Стали жидове в полі як билина,
 Чудо сі від Божого Сина.

Колядки і щедрівки / Зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914.
 – Т. 35. – С. 33.

2

Stała nam się nowina miła
 Panna Maryja Syna powiła;
 Powiła go z wielkim weselem,
 będzie on naszym Zbawicielem, Zbawicielem.
     Król Herod się zafrasował,
     dziatki wszystkie wyciąć kazał.
     Maryja się dowiedziała,
     do Egiptu uciekała, uciekała.

I napadła chłopka w polu orzący,
 swoją pszeniczkę ręką siejący.
 Siej, siej, chłopku, w imię moje,
 jutro będziesz zbierał swoje, zbierał swoje.
     Nie powiadaj, chłopku, żem ja tędy szła,

Żem Pana Jezusa na rękę niosła.
tylko powiedz, chłopku miły,
żeś nie widział tu Maryji, ach, Maryji.
Żydowie się dowiedzieli,
za Maryją pobieźeli,
Żydowie się dowiedzieli,
za Maryją pobieźeli, pobieźeli.
I napadli chłopka w polu już żący,
swoją przeniczkę w snopy wiążący
Szczęść ci Boże, chłopku miły,
czyś nie widział tu Maryi, ach, Maryi?
Oj, widziałem, ale łoni,
już Maryi nie dogoni,
Jeszcze się ta pszeniczka siała,
jak Maryja tędy bieżała, ach, bieżała.
I Żydzi stanęli gdyby trzcina,
bo jich moc boska bardzo zaćmiła.
Maryja się dowiedziała,
w ciemnym lasku nocowała, nocowała.
Z lodu ognia okrzesała,
Pana Jezusa ogrzewała.
W pieluszki Go owijała
Ji do siebie przytulała, przytulała.
Ach, lulajże, mocny Boże,
Twój majestat ściele łoże,
ach, lulajże, mocny Boże,
Twój Majestat ściele łoże, ściele łoże.
Cztery świece zaświeciła,
Na cały świat zapaliła,
Cztery świece zaświeciła,
Na cały świat zapaliła, zapaliła.

TN UMCS taśma 407B nr 4 // Polskie kolędy ludowe. Antologia / Zebrał, wstępem opatrzył J. Bartmiński. – Kraków, 2002. – S. 159–162.

Стаття надійшла до редколегії 05.05.2007
Прийнята до друку 20.05.2007